

СТАНОВИЩЕ

относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по научна специалност „Статистика и демография“
към департамент „Демография“, Институт за изследване на населението и човека
при Българска академия на науките

Изготвил становището: доц. д-р Александър Цветанов Найденов,
преподавател от катедра „Статистика и иконометрия“, факултет „Приложна
информатика и статистика“, УНСС-София, доктор по научна специалност 05.02.06
„Статистика и демография“ (Диплома №: 34089/17.05.2010, утвърдена с Протокол
4/16.03.2010), доцент по научна специалност „Статистика и демография“ (Свидетелство
№: 70/2017 г., Заповед ЧР-800/01.03.2017), регистриран в НАЦИД.

Автор на дисертационния труд: Станислава Моралийска-Николова

Тема на дисертационния труд: „Отложените раждания в България – същност,
последници, перспективи“

Научен ръководител: проф. д-р Кремена Борисова-Маринова

I. Общо представяне на дисертационния труд

1. **Предмет** на научното изследване е задълбоченото разглеждане на проблематиката, касаеща отложените раждания в България.
2. **Обем** - дисертационният труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ е с общ обем 494 страници, от които 299 страници основно изложение, 11 страници използвани информационни източници (20 източника на кирилица, 182 източника на латиница и 11 източника на данни) и 181 страници с приложения. Също така, трудът съдържа: списък с използваните означения и абривиатури, 8 схеми, 81 фигури, 15 таблици в изложението и 75 таблици в частта „Приложение“. Дисертацията най-общо е структурирана в: увод, четири глави, заключение, използвана литература и приложение.
3. **Структура** – научната разработка има ясна структура и следва изцяло логиката на изследваната проблематика.

В увода е обоснована необходимостта от провеждането на задълбочен анализ на отлагането на ражданията, както за България, така и в европейски контекст. Дефинирани са коректно: обектът, предметът, целта и задачите на изследването. Изследователската теза на автора е, че: „...ниската раждаемост в България се обуславя от промяната в режима на раждаемост, настъпила след средата на миналия век, в комбинация със стартирането на прехода към отлагане на ражданията.“. В края на уводната част, дисертантът е направил и кратко описание на използваните основни източници на информация, както и основните ограничения, свързани с тях.

В глава „Първа“ са разгледани подробно теоретичните и методологични основи на изследването, касаещи отложените раждания и ниската раждаемост, както и някои основни понятия, касаещи тематиката, като например: „фертилен модел“, „най-ниска ниска раждаемост“, „капан на ниската раждаемост“ и много други. Достатъчно задълбочено са разгледани периодния и кохортния подходи при изследване на раждаемостта, както и основните етапи на преход към отлагане на ражданията. На следващо място в глава Първа са разгледани методологичните аспекти на изследването, касаещи: методите за ажустиране

на периодните измерители на раждаемостта, методите за декомпозиране на липсващите/добавените раждания и методите за прогнозиране на кохортната раждаемост. Главата завършва с подробен преглед на информационната база и метода и модела за реконструиране на кохортната история на реалното поколение жени.

Втора глава е с практико-приложна насоченост и касае оценката на темпо и квантум ефектите на отложените раждания върху напречните измерители на раждаемостта в България за периода 1992-2018 г. Тук е обърнато специално внимание на развитието на раждаемостта в европейските страни през периода 1960-2018 г., отражението на прехода към отлагане на ражданията върху периодните показатели за раждаемост в България по рангове и декомпозирането на липсващите раждания в нашата страна за разглеждания период.

Третата глава е посветена на кохортния модел на прехода към отлагане на ражданията в България, като основните акценти са: анализът на завършената и кумулирана кохортна раждаемост по ранг на поколенията жени, родени през периода 1930-1990 г., кохортната средна възраст при раждане на дете по ранг на изследваните поколения, кохортните разпределения на жените по брой на родените деца и равнища на бездетност сред изследваните поколения жени и декомпозирането на намалението в равнището на завършена кохортна раждаемост по паритетни компоненти на промяната.

Последната Четвърта глава представя резултатите относно: основните параметри на метода за прогнозиране на кохортната раждаемост, показателите, характеризиращи прехода към отлагане на ражданията в кохортна перспектива и резултатите от прогнозата за завършена кохортна раждаемост на поколенията жени, родени през периода 1975-1990 г.

Дисертационният труд завършва със заключение, синтезиращо основните моменти от проведеното от дисертанта изследване в рамките на 16 страници.

4. **Литература** - използваните от дисертанта източници на информация (вкл. и интернет ресурси), свързани с разглежданата тематика, показват отличната осведоменост на г-жа Николова и задълбочения критичен поглед на един изследовател-професионалист.
5. **Приложения** – с оглед стегнатостта на изложението и пълнота на съдържанието, дисертантът е поместил голяма част от данните и междинните резултати в табличен формат в частта „Приложение“.

II. Преценка за формата и съдържанието на дисертационния труд

1. **Преценка за актуалността на изследвания в дисертацията научен проблем**
В дисертационния труд задълбочено се разглеждат важни въпроси, свързани със отложената раждаемост, които са от съществено значение за демографските тенденции и политика в нашата страна.
2. **Мнение за езика, обема и инструментариума на дисертационния труд**
Дисертантът демонстрира задълбочено познаване на литературата, касаеща разглежданата проблематика, и отлично владение на статистическите и демографските понятия и инструментариум.
Научната разработка е ясно структурирана, съчетавайки оптимален обем на изложението и балансирано разпределение на информацията в отделните глави, ясен и логически последователен изказ, както и добра аргументация на направените научни заключения.

3. Мнение доколко авторефератът отразява точно и пълно труда

Авторефератът към дисертационния труд е с обем 43 страници и включва: обща характеристика на дисертационния труд (вкл. актуалност на изследвания проблем), структура на дисертационния труд, кратко, но съдържателно изложение на труда, справка за основните теоретично-методологични и практико-приложни приноси и списък с 5 публикации по темата на труда.

Авторефератът е подготвен отлично и резюмира коректно съдържанието на дисертационния труд, както и постигнатите от дисертантът резултати.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Приносите в дисертационния труд са коректно представени в приложения от дисертанта списък и отразяват реално извършената от него научно-приложна работа.

Също така, като значими теоретико-методологични и научно-приложни приноси в разработката могат да се посочат:

- Коректното систематизиране на информацията, особеностите и методите, свързани със същността и последиците от отлагането на ражданията.
- Добрата аргументация на необходимостта от използване на ажустирани измерители за раждаемостта и провеждането на кохортен анализ.
- Адекватната апробация на разискваните в теоретичната постановка методи за анализ на данните, касаещи различни аспекти на тематиката, свързана с отлагането на ражданията и промените в модела на раждаемостта в България.
- Задълбоченият и коректен анализ на резултатите от проведеното от дисертанта изследване и емпиричното потвърждаване на хипотезите за едновременното съществуване на два различни повъзрастни модела на раждаемост.

Освен в дисертационния си труд, авторът е представил своите научно-изследователски резултати и в **5 публикации на български език**, които са с високо научно качество и са в унисон с изследваната проблематика.

IV. Въпроси и бележки по дисертационния труд

Въз основа на разгледания дисертационен труд, бих искал да направя следните бележки, които по никакъв начин не целят да омаловажат положения от дисертанта труд:

- За по-доброто възприемане на представената от дисертанта специфична материя от страна на специалисти от други научни направления би съдействало краткото описание (дори под линия) на смисъла и съдържанието на показатели и термини като: „тотален коефициент на плодовитост“, „просто възпроизводство“ и други.
- В частта „Увод“ дисертантът би могъл да добави в експлицитен вид обхвата на изследването и хипотезите на изследвателя.
- От гледна точка на оформлението, желателно е съдържанието на дисертацията да се форматира така, че да няма почти цели празни страници в рамките на самото изложение.

Също така, бих искал да отправя следните въпроси към автора на дисертацията:

- Какви софтуерни продукти е използвал дисертантът при извършване на изчисленията в своя труд?
- Защо дисертантът е използвал 1960 г. за начало на периода при изследването на развитието на раждаемостта в европейските страни, а не по-ранна година?

- Може ли дисертантът накратко да открие мястото на фактора етническа принадлежност на майката при формирането на модела на раждаемостта в България след 1990 година?

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Дисертационният труд на тема: „Отложените раждания в България – същност, последици, перспективи“ представлява едно задълбочено научно и научно-приложно изследване, което представя докторанта като завършен изследовател със сериозни познания, подкрепени от богат практически опит. Трудът е разработен в съответствие с нормативните изисквания за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, отразени в Закона за развитие на академичния състав в Република България и на Правилника за неговото приложение. Останалите представени документи също съответстват на изискванията за придобиване на ОНС „доктор“.

В заключение и с оглед качеството на предложения дисертационен труд, убедено изразявам становище си „за“ присъждането на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Статистика и демография“ на г-жа Станислава Моралийска-Николова.

Дата: 21.07.2021 г.,

София

Изготвил:

(доц. д-р Ал. Найденов)